

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Proceedings of the International Scientific Conference

Commercial Legal Framework and Economic Development
of Southeastern European Countries” held on November 14th 2019.
in Novi Sad, organized by Law Faculty for Commerce and Judiciary,
University Business Academy in Novi Sad

Publisher:

University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
Geri Karolj Street no.1, telephone: 021/ 0400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Reviewers:

Mirko Kulić, PhD, Full Professor
Nenad Avramović, PhD, Full Professor
Miloš Marković, PhD, Full Professor
Radica Šipovac, PhD, Full Professor
Darko Golić, PhD, Associate Professor
Predrag Mirković, PhD, Associate Professor
Marijana Mladenov, PhD, Assistant Professor
Joko Dragojlović, PhD, Assistant Professor
Nenad Bingulac, PhD, Assistant Professor

Publisher:

Mirko Kulić, PhD, Full Professor

Editor-in-Chief:

Mirko Kulić, PhD, Full Profesor

Print:

FELJTON, Novi Sad

Circulation: 250

ISBN 978-86-6019-099-6

Dr Mirjana Dokmanović
Institut društvenih nauka
e-mail: mdokmanovic@idn.org.rs

PREHRAMBENI SUVERENITET I AGROEKOLOGIJA IZ PERSPEKTIVE LJUDSKIH PRAVA I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE¹

Apstrakt:

Predmet rada je razmatranje prehrambenog suvereniteta i agroekonomije kao alternativnih modela ekonomskog i ruralnog razvoja zasnovanih na očuvanju životne sredine i progresivnoj realizaciji prava na hranu i na zdravlje. Ovi koncepti su se razvili kao odgovor na štetne posledice preovlađujućeg korporativnog režima proizvodnje hrane na kvalitet i bezbednost hrane, zdravlje ljudi, ekosistem i prirodne resurse. Prehrambeni suverenitet omogućava sitnim poljoprivrednim proizvođačima i potrošačima u lokalnoj zajednici da steknu demokratsku kontrolu nad osnovnim elementima sistema proizvodnje hrane i eksploatacijom zemljišta, voda, šuma i drugih resursa. Uz primenu agroekologije kao nauke i seta praksi, prehrambeni suverenitet doprinosi smanjivanju ruralnog siromaštva stvaranjem novih poslova i povećanjem prihoda, kao i poboljšanju ishrane i zdravlja ljudi.

Nakon višedecenijske borbe neposrednih sitnih poljoprivrednih proizvođača širom sveta za sticanje prehrambenog suvereniteta, ono je nedavno priznato i od strane UN. Krajem 2018. godine postalo je i posebno pravo pojedinaca i zajednica usvajanjem Deklaracije Generalne skupštine UN o pravima seljaka i drugih ljudi koji rade u ruralnim oblastima.

Cilj rada je da se ukaže na značaj i potrebu uključivanja prehrambenog suvereniteta i agroekologije u relevantne javne politike u Republici Srbiji radi poboljšanja položaja poljoprivrednih proizvođača i stanovništva u ruralnim oblastima i očuvanja prirodnih resursa, kao i radi realizacije prava ljudi na kvalitetnu, pristupačnu i bezbednu hranu.

Ključne reči: *agroekologija, korporativni prehrambeni režim, prehrambeni suverenitet, pravo na hranu, zaštita životne sredine*

¹ Tekst je nastao kao rezultat rada na projektu broj 179023 koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

UVOD

Jedan od brojnih paradoksa današnjeg globalizovanog sveta² jeste da većina ljudi koji proizvode hranu - gladuje. Prema podacima UN, 80 procenata gladnih i 75 procenata ekstremno siromašnih ljudi na svetu živi u ruralnim oblastima³. Polovina sitnih poljoprivrednih proizvođača koji pretežno žive od od svog rada na zemlji, gajenja stoke i tradicionalnog ribarstva pati zbog pothranjenosti i bede. Većina od njih nije u mogućnosti da proizvede dovoljno za svoju ishranu zbog toga što nema odgovarajućeg pristupa proizvodnim resursima kao što su zemlja, voda ili seme. Dve trećine njih živi u udaljenim, brdovitim ili planinskim ruralnim područjima u kojima su uslovi života teški, dok je plodno zemljište koncentrisano u rukama imućnijih zemljoposjednika⁴.

Prema nalazima studije Saveta UN za ljudska prava⁵, seljaci i ljudi koji žive i rade u ruralnim oblastima su jedna od najviše diskriminiranih društvenih grupa. Oni su izloženi raznim oblicima višestruke i interseksionalne diskriminacije i kršenju ljudskih prava zbog eksproprijacije zemljišta, nasilnih preseljenja, odsustva agrarne reforme i politika ruralnog razvoja, nedostatka socijalne zaštite i minimalnih nadnica i kriminalizacije pokreta koji štite prava ljudi koji rade u ruralnim oblastima. Ugrožena su im mnoga ljudska prava garantovana Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Međunarodnim paktom o političkim i građanskim pravima kao što su pravo na hranu, pravo na vodu i sanitarije, pravo na obrazovanje, pravo na učešće u javnom i političkom životu, pravo na pristup pravdi i pravo na sindikalno udruživanje. Posebno je ranjiv položaj žena i domorodačkog stanovništva, čija su prava takođe zaštićena i jamčena međunarodnim instrumentima⁶. Položaj seljaka i ljudi koji rade u ruralnim područjima naročito je pogoršan unazad dve decenije zbog globalne orijentacije ka neoliberalnom korporativnom načinu poljoprivredne proizvodnje zasnovanom na masovnoj industrijskoj

2 Dokmanović, M. (2004). Ekonomska globalizacija i paradoksi. *Temida* 6(4), str. 15-21.

3 United Nations General Assembly, Human Rights Council. Final study of the Human Rights Council Advisory Committee on the advancement of the rights of peasants and other people working in rural areas, of 24 February 2012. A/HRC/19/75, para. 9.

4 United Nations Human Rights Council. Final study of the Human Rights Council Advisory Committee on the advancement of the rights of peasants and other people working in rural areas, of 24 February 2012. A/HRC/19/75, para. 11.

5 United Nations Human Rights Council. op. cit. para. 24.

6 Convention on Elimination of all Forms of Discrimination against Women. UN Declaration on the Rights of Indigenous People.

proizvodnji, koncentraciji i monopolu transnacionalnih korporacija, prekomernoj potrošnji, neregulisanoj trgovini i nereguliranim tržištima, forsiranju monokultura i genetski modifikovane hrane i semena, otimanju zemljišta, patentiranju biljnih sorti, korišćenju pesticida, prekomernoj upotrebi hemijskih preparata koji zagađuju zemljište, atmosferu i vode i ugrožavaju zdravlje potrošača⁷. U korporativnom prehranbenom režimu hrana postaje roba koja se proizvodi pretežno radi profita, a ne radi ishrane ljudi. Ukрупnjavanje agro-kompanija stvara monopoliste koji stiču moć da kontrolišu cene namirnica, ugrožavajući time pristup hrani siromašnima. Proizvodnja semena, uključivši genetski modifikovano, takode je prešla u ruke nekoliko mega korporacija i onemogućila seljacima širom sveta da koriste tradicionalno seme u agrarnoj proizvodnji⁸. Savetodavni komitet Saveta za ljudska prava UN je u svojoj Završnoj studiji o pravima seljaka i drugih ljudi koji rade u ruralnim područjima zaključio da koncentracija prehranbenih sistema u rukama nekolicine transnacionalnih korporacija i preovlađujući model proizvodnje, uz špekulacije sa namirnicama i otimanje zemlje, ugrožavaju živote miliona seljaka u svetu⁹ i doprinose rastu siromaštva.

Ovakva kretanja su dovela do masovne pauperizacije i dezertifikacije ruralnih područja širom sveta i migracije ruralnog stanovništva u urbane sredine. Ovo se dešava ne samo u zemljama u razvoju, već i u razvijenim zemljama, uključivši države članice Evropske unije¹⁰ i Srbiju¹¹. Evropska

7 Holt-Gimenez, E. (2010). Food Security, Food Justice, or Food Sovereignty? Food First Backgrounder 16(4), Institute for Food and Development Policy, str. 1-3.

8 Prema izveštaju UN, svake godine hiljade seljaka počini samoubistvo, jer ne mogu više sebi da priušte da kupe seme koje im je potrebno da prehrane svoje porodice. United Nations General Assembly, Human Rights Council. Final study of the Human Rights Council Advisory Committee on the advancement of the rights of peasants and other people working in rural areas, of 24 February 2012. A/HRC/19/75, para. 37.

9 Human Rights Council Advisory Committee. Declaration on the rights of peasants and other people working in rural areas. A/HRC/19/75

10 European Coordination Via Campesina and Hands off the Land network (2013). Land concentration, land grabbing and people's struggles in Europe, Transnational Institute.

11 Petrović, S. (2019). Prehranbeni suverenitet u kontekstu Srbije – okvir za kritičku analizu sistema proizvodnje hrane, Beograd, Ama – Centar za negu čoveka i prirode, str. 11-26, 35-39; Babović M, Vuković O. (2008) Žene na selu kao pomažući članovi poljoprivrednog domaćinstva: položaj, uloge i socijalna prava, UNDP, Beograd; Bogdanov N, Cvejić S. (2011) Poverty and Social Exclusion in Rural Serbia – Position of Family Farms, Economics of Agriculture, Vol. 58, No SN-2 (3-189) 2011, Belgrade. pp 3–16; Cvejić S, Babović M, Petrović M, Bogdanov N. i Vuković O. (2010) Socijalna isključenost u ruralnim oblastima Srbije, UNDP,

unija je u periodu od 2003. do 2013. godine izgubila jednu trećinu seljačkih gazdinstava i 4,8 miliona radnih mesta u poljoprivredi, dok se zemlja koncentriše u rukama velikoposednika i korporacija. Iako sitni zemljoposednici čine većinu u agrarnom sektoru, velike farme i korporacije, koje čine svega 2,7 procenata od ukupnog broja zemljoposednika, kontrolišu 50 procenata ukupne obradive zemlje¹².

Polazeći od potrebe da se zaustave ovakve štetne globalne tendencije, Generalna skupština UN je decembra 2017. godine proglasila 2019-2028 Dekadom porodičnih poljoprivrednih gazdinstava¹³, a godinu dana nakon toga usvojila je Deklaraciju o pravima seljaka i drugih ljudi koji rade u ruralnim oblastima¹⁴. Ova Deklaracija je rezultat dvadesetogodišnje borbe seljaka, poljoprivrednika, ribara, potrošača i zaštitnika životne sredine širom sveta da steknu autonomiju u odlučivanju o lokalnom prehrambenom sistemu i agrarnoj politici, suprotstavljajući se neoliberalnom režimu, deregulaciji, privatizaciji i korporatizaciji nacionalnih ekonomija. Deklaracija je priznala prehrambeni suverenitet kao posebno pravo kojim se obezbeđuje ostvarivanje i zaštita ljudskog prava na hranu zajemčenog UN instrumentima o ljudskim pravima. Prema Opštem komentaru 12 od strane Komiteta UN o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima¹⁵, pravo na odgovarajuću hranu je ostvareno “kada svaki muškarac, žena ili dete, pojedinačno ili u zajednici sa drugima, ima fizički i ekonomski pristup u svakom trenutku odgovarajućoj hrani ili sredstvima za njeno dobijanje”. Vlade su stoga dužne da primenjuju takve politike kojima će se svima obezbediti ostvarivanje ovog prava. O potrebi uvođenja kontrole nad delovanjem transnacionalnih korporacija u ovoj delatnosti govori i činjenica da je Specijalni izvestilac UN o pravu na hranu podržao rad UN na stvaranju pravnoobavezujućeg međunarodnog instrumenta o ljudskim pravima i transnacionalnim korporacijama¹⁶.

Beograd; Bogdanov N, Tomanović S, Cvejić S, Babović M, Vuković O. (2011) Pristup žena i dece uslugama u ruralnim oblastima Srbije i predlog mera za unapređenje stanja, UNICEF, Srbija.

12 European Coordination Via Campesina. 10 Facts about Peasant Agriculture in Europe. Preuzeto sa: https://www.eurovia.org/wp-content/uploads/2017/07/EN_10_Facts-about-peasant-agriculture-in-Europe.pdf, pristupljeno 19.08.2019.

13 United Nations Decade of Family Farming (2019-2028) Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 2017, A/RES/72/239

14 United Nations Declaration on the Rights of Peasants and Other People Working in Rural Areas, Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2018, A/RES/73/165

15 CESCR General Comment No. 12: The Right to Adequate Food (Art. 11) of 12 May 1999, E/C.12/1999/5

16 United Nations Office of the High Commissioner on Human Rights. Regulating Transnational Corporations: A Duty under International Human Rights Law Contribution of the Special Rapporteur on the right to food, Mr. Olivier De

Predmet rada je razmatranje koncepta prehrambenog suvereniteta kao alternativnog modela ruralnog razvoja zasnovanog na očuvanju životne sredine i progresivnoj realizaciji prava na hranu i na zdravlje. Cilj rada je da se ukaže na značaj i potrebu primene ovog koncepta i u Republici Srbiji a radi obezbeđenja kvalitetne, bezbedne i pristupačne hrane, poboljšanja ekonomskog i socijalnog položaja stanovnika ruralnih područja i ostvarivanja ekonomskog i ruralnog razvoja.

PREHRAMBENI SUVERENITET – KONCEPTUALNI OKVIR

Koncept prehrambenog suvereniteta je kreiran od strane globalne koalicije seljaka La Via Campesina¹⁷ koju čine 182 organizacije iz 81 države sa ukupno oko 200 miliona članova. Ideja je potekla od grupa sitnih poljoprivrednih proizvođača širom sveta koji su ustanovili da više ne mogu živeti od svoje proizvodnje s obzirom da je uništava koprativni poljoprivredni i prehrambeni režim. Koalicija je prvi put promovisala ovu ideju na Svetskom samitu o hrani 1996. godine, a na Međunarodnom forumu o prehrambenom suverenitetu u Maliju 2007. godine¹⁸ koncept je prihvaćen i priznat na globalnom nivou kao zajednička politička paradigma seljaka širom sveta. Učesnici Foruma, predstavnici udruženja seljaka,

Schutter, to the workshop “Human Rights and Transnational Corporations: Paving the way for a legally binding instrument” convened by Ecuador, 11-12 March 2014, during the 25th session of the Human Rights Council.

17 Koalicija je formirana 1993. godine kao odgovor na Urugvajsku rundu o Opštem sporazumu o carinama i trgovini (*General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*) čiji su se zaključni dokumenti koji su se odnosili na poljoprivredu zapostavili pravo na hranu, naročito stanovnika Juga i učinili položaj seljaka još težim. Ova platforma im omogućava da im se čuje glas na međunarodnom nivou na mestima na kojima se odlučuje o globalnim pravilima koja imaju uticaja na njihove živote. Danas je ovaj pokret priznat kao aktivni učesnik globalnih debata o pitanjima vezanim za hranu i poljoprivredu, uključivši i u radu Organizacije UN za hranu i poljoprivredu (*Food and Agriculture Organization – FAO*) i Saveta UN za ljudska prava. Oblasti delovanja koalicije uključuju zalaganje za prehrambeni suverenitet, agrarnu reformu i agroekologiju, prava seljaka, prava migranata, ženska prava, kontrolu seljaka nad poljoprivrednim zemljištem i vodenim resursima, zaštitu životne sredine i zaštitu semena. La Via Campesina se bori protiv kapitalizma i slobodne trgovine, transnacionalnih korporacija i patrijarhata. Preuzeto sa: <https://viacampesina.org>, pristupljeno 11.08.2019.

18 Nyéléni Forum 2007. Preuzeto sa: <https://nyeleni.org/spip.php?rubrique2>, pristupljeno 11.08.2019.

ribara, migranata, žena, mladih, potrošača i zaštitara životne sredine iz osamdesetak država, usvojili su tzv. Nyéléni Deklaraciju¹⁹ u kojoj su izložili razloge svoje borbe protiv preovlađujućeg korporativnog prehrambenog i poljoprivrednog režima a za prehrambeni suverenitet kao poželjni alternativni model. Deklaracija ističe da su imperijalizam, neoliberalizam, neokolonijalizam i patrijarhat sistemi koji ugrožavaju živote, resurse i ekosisteme s obzirom da stavljaju u prvi plan profit umesto ljudi, zdravlja i životne okoline. Tehnologije i prakse koje se primenjuju, kao što su transgenetski usevi i stoka i destruktivne prakse ribarenja, ugrožavaju mogućnosti proizvodnje hrane u budućnosti i nanose štetu zdravlju i okruženju. Štetne efekte proizvode i privatizacija i komodifikacija hrane, bazičnih javnih usluga, znanja, vodotokova, semena i stoke. Putem pomoći u hrani siromašnim lokalnim zajednicama uvode se genetski modifikovani proizvodi, uništavaju lokalni prehrambeni sistemi, eliminiše autonomija poljoprivrednih proizvođača i stvaraju novi oblici kolonijalizma.

Prema stavu globalne koalicije seljaka, rešenje je prehrambeni suverenitet. Nyéléni Deklaracija definiše ovaj koncept kao "pravo ljudi na zdravu i kulturno prilagođenu hranu koja je proizvedena na ekološki održiv način i pravo ljudi da definišu svoje prehrambene i poljoprivredne sisteme". U srži ovog koncepta je pravo ljudi na slobodu izbora unutar određene teritorije. Osnovni principi prehrambenog suvereniteta su²⁰:

1. hrana kao osnovno ljudsko pravo,
2. agrarna reforma radi davanja seljacima, poljoprivrednim proizvođačima i bezemljašima, a naročito ženama, vlasništvo i kontrolu nad zemljom na kojoj rade – zemlja pripada onima koji rade na njoj,
3. zaštita prirodnih resursa,
4. reorganizacija trgovine hranom – hrana je prvenstveno izvor ishrane ljudi, a tek sekundarno je predmet trgovine,
5. okončanje globalizacije gladi – suverenitet hrane podrivaju špekulativni kapital i transnacionalne korporacije koje kontrolišu nacionalne ekonomske i agrikulturne politike, te je stoga njihova kontrola nužna,
6. socijalni mir – hrana se ne sme koristiti kao oružje,

19 Declaration of Nyéléni of 27 February 2007, Nyéléni Village, Sélingué, Mali. Preuzeto sa: <https://nyeleni.org/IMG/pdf/DeclNyeleni-en.pdf>, pristupljeno 11.08.2019.

20 Via Campesina's Seven Principles of Food Sovereignty. Preuzeto sa: <https://localfoodrules.org/via-campesinas-seven-principles-of-food-sovereignty/>, pristupljeno 14.08.2019.

7. demokratska kontrola – seljaci i sitni proizvođači moraju imati neposredni uticaj na formulisanje agrikulturnih politika na svim nivoima.

Prehrambeni suverenitet stavlja proizvođače, distributere i potrošače hrane u središte prehrambenih sistema i politika umesto zahteva tržišta i korporacija. Prioritet treba da imaju lokalne i nacionalne ekonomije i tržišta, a proizvodnja, distribucija i potrošnja hrane treba da bude ekonomski, ekološki i socijalno održiva. Koncept polazi od prava ljudi, lokalnih zajednica i država da odlučuju o svojim sistemima i politikama proizvodnje hrane kako bi se svima obezbedila kvalitetna, pristupačna, zdrava i kulturološki odgovarajuća hranu. Trgovina poljoprivrednim proizvodima mora biti pravična kako bi obezbedila pravične prihode svima u proizvodno-trgovinskom lancu, a potrošačima se mora obezbediti pravo da kontrolišu svoju hranu. Obezbeđenjem autonomije lokalnih proizvođača i očuvanjem poljoprivrednih resursa hrane se i interesi budućih generacija. Prehrambeni suverenitet podrazumeva i razvijanje novih društvenih odnosa bez neravnopravnosti žena i muškaraca, zajednica, rasnih grupa, klasa i generacija. Koncept stoga ima dve dimenzije: unutrašnju, vezanu za prava pojedinaca, zajednica i naroda da definišu svoje lokalne prehrambene i agrarne sisteme i politike, i spoljnu dimenziju, vezanu za pravo države da definiše svoje politike u ovoj oblasti²¹.

PREHRAMBENI SUVERENITET VS. PREHRAMBENA SIGURNOST

Prehrambeni suverenitet se u mnogo čemu razlikuje od koncepta prehrambene sigurnosti, iako se oba bave problematikom prehrambenog sistema nudeći rešenja za problem gladi i razvoj poljoprivrede.

Koncept prehrambene sigurnosti je reformističkog karaktera u odnosu na neoliberalni prehrambeni koncept, no u suštini ga podržava²². Prvi put se pojavio na Svetskoj konferenciji o hrani 1974. godine u kontekstu potrebe da se nađe rešenje za potrebu prehranjivanja sve većeg broja ljudi na svetu. Prema FAO, prehrambena sigurnost postoji “kada svi ljudi, bilo kada, imaju fizički i ekonomski pristup sigurnim, dovoljnim i zdravim količinama hrane koje zadovoljavaju njihove nutritivne

21 Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights (2018). Research Brief: The rights to food sovereignty and to free, prior and informed consent, Lausanne, str. 2. Preuzeto sa: https://www.ohchr.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Documents/HRBodies/HRCouncil/WGPleasants/Session5/GenevaAcademyResearch.pdf&action=default&DefaultItemOpen=1, pristupljeno 15.08.2019.

22 Holt-Gimenez, E. op. cit.

potrebe za zdrav i aktivan život”²³. Ovaj koncept se bazira na tehnologiji i proizvodnji velikih razmera i neutralan je u pogledu odnosa moći. On zanemaruje koncentraciju ekonomske moći u lancu agrarne proizvodnje i u međunarodnoj trgovini poljoprivrednim proizvodima²⁴. Prema ovom pristupu, monopolski položaj velikih proizvođača i distributera, kao i cena i pristupačnost namirnica nisu problem. Time koncept prehrambene sigurnosti zapravo podržava i održava korporativni prehrambeni režim kojeg zastupaju Svetska banka, Međunarodni monetarni fond i druge međunarodne finansijske organizacije, Svetska trgovinska organizacija i transnacionalne korporacije. Ovaj koncept pristupa krizi hrane podržavanjem proizvodnje srednjih poljoprivrednih proizvođača, davanjem pomoći i subencija koje su često vezane za genetski modifikovano seme i biološki i klimatski otporne useve.

Hrana je prema konceptu prehrambene sigurnosti roba, a prema konceptu prehrambenog suvereniteta ljudsko pravo. Prema konceptu prehrambene sigurnosti, glad je posledica neefikasne proizvodnje i stoga je rešenje u povećanju njene efikasnosti, dok je prema zastupnicima prehranjenog suvereniteta glad prouzrokovana nepravilnom raspodelom. Pachón-Ariza (2013)²⁵ potkrepljuje ovaj stav nizom argumenata i nalazima mnogih istraživanja i zaključuje da korporativni prehrambeni režim doprinosi i povećanju siromaštva, uništavanju prirodnih resursa, zagađivanju životne sredine i povećanju siromaštva, podrivajući ekonomski i socijalni položaj i malih lokalnih proizvođača hrane. Stoga je zahtev za njihovom autonomijom i demokratskom kontrolom proizvodnje i distribucije hrane u srži prehranjenog suvereniteta, i u uskoj vezi sa ruralnim razvojem.

23 Gordillo, G. & Obed Méndez, J. (2013). Food Security and Sovereignty, Food and Agriculture Organization of the United Nations, str. iv.

24 Gordillo, G. & Obed Méndez, J. op. cit. str. vi.

25 Primera radi, proizvodnja hrane u svetu 2006. godine bila je dovoljna da obezbedi 2720 Kcal po osobi dnevno; imajući u vidu da je za prosečnu ishranu po osobi dovoljno 2000 Kcal dnevno, zaključuje se da proizvodnja hrane nije ta koja proizvodi glad u svetu. Pored toga, paradoksalno je da su pojedine zemlje u kojima je najveći procenat neuhranjenih, kao što su Indija, Indonezija, Malezija i Tajland, istovremeno među najvećim izvoznicima hrane. Opširnije: Pachón-Ariza, F.A. (2013). Food sovereignty and rural development: beyond food security. *Agronomia Colombiana* 31(3), str. 362-377. Preuzeto sa: <https://revistas.unal.edu.co/index.php/agrocol/article/viewFile/38021/43578>, pristupljeno 15.08.2019.

AGROEKOLOGIJA

Prehrambeni suverenitet je u tesnoj vezi sa agroekologijom. U svojim izveštajima od decembra 2010. godine²⁶ i januara 2014. godine²⁷, Specijalni izvestilac UN o pravu na hranu Olivier De Schutter ističe da države mogu i moraju da reorijentišu svoje poljoprivredne sisteme u pravcu visoko produktivnog i održivog sistema koji će doprineti progresivnoj realizaciji ljudskog prava na hranu. Agroekologija je identifikovana upravo kao takav model. Ona je istovremeno i nauka i set praksi, formirana spajanjem dveju naučnih disciplina, agronomije i ekologije. Kao nauka, "agroekologija predstavlja primenu ekološke nauke proučavanjem, dizajniranjem i upravljanjem održivih agroekosistema", a kao set praksi, "agroekologija nastoji da unapredi agrokulturne sisteme imitirajući prirodne procese, čime se stvaraju korisne biološke interakcije i sinergije među delovima agroekosistema"²⁸. Osnovni principi agroekologije uključuju recikliranje hranljivih materija i energije na gazdinstvu, integrisanje ratarstva i stočarstva i stvaranje najboljih uslova za rast biljaka putem upravljanja organskim materijama.

Po mišljenju Specijalnog izvestioca, države moraju da primenjuju takve javne politike kojima se podržavaju agroekološke prakse, jer one smanjuju ruralno siromaštvo stvaranjem novih poslova i povećanjem prihoda, doprinose poboljšanju ishrane ljudi i prilagođavaju poljoprivredu klimatskim promenama. Stoga se državama preporučuje da uključe agroekologiju u svoje nacionalne strategije, da reorijentišu javna davanja u poljoprivredu putem ulaganja u ruralnu infrastrukturu i jačanja sinergije konvencionalnih i agroekoloških metoda i da podržavaju decentralizovana istraživanja i širenje znanja o najboljim održivim poljoprivrednim praksama oslanjanjem na postojeće organizacije i mreže poljoprivrednika, uključivši posebne planove dizajnirane specifično za žene.

PREHRAMBENI SUVERENITET U USTAVIMA I ZAKONIMA

Do sada su četiri zemlje koncept prehrambenog suvereniteta digle na nivou ustavom propisane obaveze države: Ekvador (2008)²⁹, Bolivija

26 United Nations Human Rights Council, *Report submitted by the Special Rapporteur on the right to food Olivier De Schutter* of 20 December 2010, A/HRC/16/49

27 United Nations Human Rights Council, *Report submitted by the Special Rapporteur on the right to food Olivier De Schutter - Final report: The transformative potential of the right to food* of 24 January 2014, A/HRC/25/57

28 United Nations Human Rights Council, *Report submitted by the Special Rapporteur on the right to food Olivier De Schutter* of 20 December 2010, A/HRC/16/49, para. 20.

29 Constitution of the Republic of Ecuador of 2008 (rev. 2015, amended 2018).

(2009)³⁰, Egipat (2014)³¹ i Nepal (2015)³². Posebne zakone koji regulišu ovu specifičnu oblast do sada su usvojili Ekvador³³, Bolivija³⁴, Brazil³⁵, Nikaragva³⁶, Urugvaj³⁷, Venecuela³⁸, Meksiko³⁹, Kolumbija⁴⁰, Honduras⁴¹ i Gvatemala⁴², a mnoge su pokrenule inicijativu za donošenje zakona⁴³. Argentina i Venecuela su formirale institucionalni okvir za saradnju u pogledu prehrambenog suvereniteta i sigurnosti potpisivanjem sporazuma 2008. godine⁴⁴.

Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (Food and Agriculture Organization of the UN – FAO, u daljem tekstu: FAO) je procenila da su, zahvaljujući ovim aktivnostima, latinoameričke države spasile od gladi više od 30 miliona svojih stanovnika i učinili ovaj region u tom pogledu najnaprednijim u svetu⁴⁵.

Preuzeto sa: <http://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Ecuador/english08.html>, pristupljeno 13.08.2019.

30 Constitution of Bolivia of 2009. Preuzeto sa: https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia_2009?lang=en, pristupljeno 14.08.2019.

31 Constitution of the Arab Republic of Egypt of 2014. Preuzeto sa: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/eg/eg060en.pdf>, pristupljeno 14.08.2019.

32 Constitution of Nepal of 2015 (rev. 2016). Preuzeto sa: https://www.constituteproject.org/constitution/Nepal_2016?lang=en, pristupljeno 14.08.2019.

33 Organic Law on Food Sovereignty No. 538 of 5 May 2009. Preuzeto sa: http://agriexchange.apeda.gov.in/IR_Standards/Import_Regulation/Food andAgriculturalImportRegulationsandStandardsReportQuitoEcuador Ecuador12212018.pdf, pristupljeno 15.08.2019.

34 Agricultural Productive Commutarian Revolution Law No. 144.

35 National Food and Nutrition Security Law No. 11346.

36 Law on Food and Nutrition Sovereignty and Security No. 693.

37 Montevideo Food Unit Law No. 18832.

38 Organic Law on Agricultural and Food Security and Sovereignty No. 6.07.

39 Strategic Project for Food Security.

40 National Food Security Act No. 203/09.

41 National Food Security Act No. 25-2011.

42 Food and Nutrition Security National System Law 32-2005.

43 Food and Agriculture Organization of the United Nations (2017). Parliamentary fronts against hunger and legislative initiatives for the right to adequate food and nutrition: the experience of Latin America and the Caribbean 2009-2016, Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations.

44 Republic of Argentina and the Bolivarian Republic of Venezuela. Cooperation Agreement on Food Security and Sovereignty Law No. 26631. Opširnije: Gordillo, G. & Obed Méndez, J. op.cit. str. 17.

45 Food and Agriculture Organization of the United Nations (2017). Parliamentary fronts against hunger and legislative initiatives for the right to adequate food and nutrition: the experience of Latin America and the Caribbean 2009-2016, Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations, str. 8.

Ekonomski razvijenim zemljama ideja prehrambenog suvereniteta takode postaje sve bliskija. Američka država Maine (Mejn) je usvojila poseban Zakon o prehrambenom suverenitetu 2017. godine⁴⁶. U Kanadi se sve više lokalnih zajednica zalaže za primenu ovog koncepta sa obrazloženjem da podstiče poljoprivrednike da zadržavaju svoje farme i rade na njima, a od toga imaju koristi i stanovnici urbanih sredina s obzirom da im obezbeđuju zdrave lokalne namirnice⁴⁷.

U Evropi pokret za prehrambeni suverenitet je deo šireg pokreta za demokratičniju i socijalno pravedniju politiku razvoja⁴⁸. U većini država EU i van nje za ideju prehrambenog suvereniteta zalažu se brojna udruženja i organizacije seljaka i poljoprivrednika udružena u mrežu Friends of the Earth Europe⁴⁹. Do sada su održana dva Evropska foruma o prehrambenom suverenitetu⁵⁰ na kojima su predstavnici udruženja iz preko 40 evropskih država formulisali osnove razvoja poljoprivrednih i prehrambenih sistema na bazi prehrambenog suvereniteta⁵¹. Zahvaljujući ovim zalaganjima, Evropski parlament je 2002. godine priznao značaj poštovanja prehrambenog suvereniteta za zemlje u razvoju⁵², a 2017. godine je podržao promovisanje ovog koncepta i u EU⁵³.

46 The Maine Food Sovereignty Act. Preuzeto sa: <https://localfoodrules.org/the-maine-food-sovereignty-act/>, pristupljeno 14.08.2019.

47 Martin, S.J. and Andree, P. (2017). Putting food sovereignty to work: civil society governmentalities and Canada's people food policy project (2008-2011). *Journal of Civil Society* 13 (4), str. 374-391; Wittman, H., Desmarais, A.A. & Wiebe, N. (eds.), (2011). *Food Sovereignty in Canada: Creating Just and Sustainable Food Systems*, Halifax, NS and Winnipeg, MB, Fernwood.

48 European Coordination Via Campesina (2018). *Food Sovereignty Now! – a guide to food sovereignty*, Brussels, European Coordination Via Campesina, str. 16-18.

49 Friends of the Earth Europe. Preuzeto sa: <http://www.foeeurope.org>, pristupljeno 15.08.2019.

50 Prvi Evropski forum o prehrambenom suverenitetu je održan u Kremasu, u Austriji 16-21.08.2011., a drugi u Kluž-Napoki, Rumuniji 26-30.10.2016. godine. Preuzeto sa: European forum for food sovereignty 2016, <http://foodsovereignty.org.uk/uk-delegation-2nd-nyeleni-europe/> i First European forum for food sovereignty, <https://www.eurovia.org/first-european-forum-for-food-sovereignty/>, pristupljeno 15.08.2019.

51 Food and Agriculture Organization of the United Nations. Family Farming Knowledge Platform. Pan-european Forum in Romania wraps up: food sovereignty takes root in Eastern Europe. Preuzeto sa: <http://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/450047/>, pristupljeno 15.08.2019.

52 European Parliament. Report on sustainable agricultural policy, agrarian reform and rural development for self-reliance in developing countries of 25 September 2002, A5-0316/2002.

53 Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights. op. cit. str. 2-3. Iste godine predsednik Francuske Makron je istakao da je Evropi potrebno da obezbedi prehrambeni suverenitet putem reformisanja Zajedničke

ZAKLJUČAK

Prehrambeni suverenitet uz primenu agroekoloških praksi se pokazao kao dobar alternativni model korporativnom prehrambenom režimu, jer omogućuje razvoj ruralnih sredina, pravičniju raspodelu prihoda, poboljšanje ekonomskog i socijalnog položaja seljaka i drugih ljudi koji žive i rade u ruralnim područjima i proizvodnju uz zaštitu životne sredine. Pored toga, što je možda i najvažnije, u ovom modelu osnovni cilj proizvodnje hrane je zdrava ishrana ljudi, a ne sticanje profita. Ovakav stav potvrdile su i Ujedinjene nacije usvajanjem Deklaracije o pravima seljaka i drugih ljudi koji rade u ruralnim oblastima. Njima je priznato pravo na demokratsku kontrolu nad globalnim, nacionalnim i lokalnim sistemom proizvodnje hrane. Prehrambeni suverenitet obezbeđuje da pravo na korišćenje i upravljanje svojim zemljištem, teritorijom, vodotokovima, semenom, stokom i biodiverzitetom bude u rukama onih koji proizvode hranu. Ovaj koncept je priznat kao posebno pravo ljudi i zajednica. Njime se upotpunjuje korpus novih ljudskih prava koja podupiru ostvarivanje prava na odgovarajuću hranu i pravo na zdravlje, kao što su pravo da se ne koriste ili da se ne bude izložen toksičnim hemikalijama i opasnim supstancama, pravo na pristup, održivo korišćenje i upravljanje zemljom, šumama i vodama, pravo na povrat zemlje koja je bila nezakonito ili proizvoljno oduzeta, pravo na biodiverzitet, pravo učešća u formiranju i primeni politika vezanih za klimatske promene i migracije i pravo na očuvanje, kontrolu, zaštitu i samostalnu proizvodnju semena.

S obzirom da sitni poljoprivredni proizvođači i drugi ljudi koji rade u ruralnim oblastima u Republici Srbiji dele isti položaj i imaju identične teškoće kao ostali u ovoj delatnosti širom sveta, i s obzirom da su problemi ruralnog razvoja u Srbiji identični problemima u drugim zemljama, primena koncepta prehrambenog suvereniteta i agroekologije kod nas je potrebna, poželjna i opravdana. Ovo je potvrdila i najnovija studija iz 2019. godine o prehrambenom suverenitetu u kontekstu Srbije uz kritičku analizu sistema proizvodnje hrane⁵⁴. Agrarna i ruralna politika Srbije trenutno počiva na konceptu prehrambene sigurnosti koji se pokazao nedovoljno efikasnim, jer podržava i održava korporativni prehrambeni režim. Prema Strategiji poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije

agrarne politike EU. U.: Matthews, A. Macron's view on the Common Agricultural Policy, 27 September 2017. Preuzeto sa: <http://capreform.eu/macrons-views-on-the-common-agricultural-policy>, pristupljeno 18.08.2019.

54 Petrović, S. (2019). Prehrambeni suverenitet u kontekstu Srbije – okvir za kritičku analizu sistema proizvodnje hrane, Beograd, Ama – Centar za negu čoveka i prirode.

za period 2014-2024, osnova dugoročne prehrambene sigurnosti je održivo upravljanje resursima i zaštita životne sredine⁵⁵. Iskustva iz sveta potvrđuju da ovaj cilj nije moguće postići u neoliberalnom prehrambenom režimu. Deklaracija UN o pravima seljaka je stoga došla u pravi čas, jer daje jasne i precizne smernice za preobražaj agrarne politike u željenom pravcu koji je u interesu sitnih poljoprivrednih proizvođača, potrošača, lokalnih zajednica i države.

Mirjana Dokmanović, PhD
Institute of Social Sciences
e-mail: mdokmanovic@idn.org.rs

FOOD SOVEREIGNTY AND AGROECOLOGY FROM THE HUMAN RIGHTS AND ENVIRONMENTAL PERSPECTIVE

Abstract:

The topic of the paper is the review of food sovereignty and agroecology as an alternative model of economic and rural development based on preservation of environment, and progressive realization of the right to food and the right to health. These concepts developed in response to harmful consequences of the prevailing corporate food production regime on the quality and safety of food, human health, ecosystem and natural resources. Food sovereignty allows peasants and consumers in the local community to gain democratic control over the basic elements of the food production system and exhumate land, water, forests and other resources. With the application of agroecology as a science and a set of practices, food sovereignty contributes to the reduction of rural poverty by creating new jobs and increasing revenues. It helps improve human diet and health of the people.

After decades of fight of peasants, environmentalists and consumers around the world for obtaining food sovereignty, it was recently recognised by the UN. At the end of 2018, it became a special right of individuals and communities by adopting the UN General Assembly Declaration on the Rights of Peasants and Other People Working in Rural Areas.

The aim of the work is to point out the importance and the need to integrate food sovereignty and agroecology into the relevant public policies in the Republic of

55 Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014-2024. godinu, Službeni glasnik RS, br. 85/2014, str. 60.

Serbia in order to improve the position of agricultural producers and populations in rural areas and to preserve natural resources, as well as for the realisation of human right to adequate, affordable and safe food.

Key words: *agroecology, corporative food regime, food sovereignty, right to food, environmental protection*

L I T E R A T U R A

1. Babović M, Vuković O. (2008) Žene na selu kao pomažući članovi poljoprivrednog domaćinstva: položaj, uloge i socijalna prava, UNDP, Beograd.
2. Bogdanov N, Cvejić S. (2011) Poverty and Social Exclusion in Rural Serbia – Position of Family Farms, *Economics of Agriculture*, Vol. 58, No SN-2 (3-189) 2011, Belgrade. pp 3–16.
3. Bogdanov N, Tomanović S, Cvejić S, Babović M, Vuković O. (2011) Pristup žena i dece uslugama u ruralnim oblastima Srbije i predlog mera za unapređenje stanja, UNICEF, Srbija.
4. CESCR General Comment No. 12: The Right to Adequate Food (Art. 11) of 12 May 1999, E/C.12/1999/5
5. Constitution of Bolivia of 2009. Preuzeto sa: https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia_2009?lang=en, pristupljeno 14.08.2019.
6. Constitution of Nepal of 2015 (rev. 2016). Preuzeto sa: https://www.constituteproject.org/constitution/Nepal_2016?lang=en, pristupljeno 14.08.2019.
7. Constitution of the Arab Republic of Egypt of 2014. Preuzeto sa: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/eg/eg060en.pdf>, pristupljeno 14.08.2019.
8. Constitution of the Republic of Ecuador of 2008 (rev. 2015, amended 2018). Preuzeto sa: <http://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Ecuador/english08.html>, pristupljeno 13.08.2019.
9. Cvejić S, Babović M, Petrović M, Bogdanov N. i Vuković O. (2010) Socijalna isključenost u ruralnim oblastima Srbije, UNDP, Beograd.
10. Declaration of Nyéléni of 27 February 2007, Nyéléni Village, Sélingué, Mali. Preuzeto sa: <https://nyeleni.org/IMG/pdf/DeclNyeleni-en.pdf>, pristupljeno 11.08.2019.
11. Dokmanović, M. (2004). Ekonomska globalizacija i paradoksi. *Temida* 6(4), str. 15-21.

12. Ecuador Organic Law on Food Sovereignty No. 538 of 5 May 2009. Preuzeto sa: http://agriexchange.apeda.gov.in/IR_Standards/Import_Regulation/FoodandAgriculturalImportRegulationsandStandardsReportQuitoEcuador12212018.pdf, pristupljeno 15.08.2019.
13. European Coordination Via Campesina (2018). Food Sovereignty Now! – a guide to food sovereignty, Brussels, European Coordination Via Campesina.
14. European Coordination Via Campesina and Hands off the Land network (2013). Land concentration, land grabbing and people's struggles in Europe, Transnational Institute.
15. European Coordination Via Campesina. 10 Facts about Peasant Agriculture in Europe. Preuzeto sa: https://www.eurovia.org/wp-content/uploads/2017/07/EN_10_Facts-about-peasant-agriculture-in-Europe.pdf, pristupljeno 19.08.2019.
16. European Parliament. Report on on sustainable agricultural policy, agrarian reform and rural development for self-reliance in developing countries of 25 September 2002, A5-0316/2002.
17. First European forum for food sovereignty. Preuzeto sa: <https://www.eurovia.org/first-european-forum-for-food-sovereignty/>, pristupljeno 15.08.2019.
18. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2017). Parliamentary fronts against hunger and legislative initiatives for the right to adequate food and nutrition: the experience of Latin America and the Caribbean 2009-2016, Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations.
19. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Family Farming Knowledge Platform. Pan-european Forum in Romania wraps up: food sovereignty takes root in Eastern Europe. Preuzeto sa: <http://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/450047/>, pristupljeno 15.08.2019.
20. Friends of the Earth Europe. Preuzeto sa: <http://www.foeeurope.org>, pristupljeno 15.08.2019.
21. Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights (2018). Research Brief: The rights to food sovereignty and to free, prior and informed consent, Lausanne. Preuzeto sa: https://www.ohchr.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Documents/HRBodies/HRCouncil/WGPleasants/Session5/GenevaAcademyResearch.pdf&action=default&DefaultItemOpen=1, pristupljeno 15.08.2019.
22. Gordillo, G. & Obed Méndez, J. (2013). Food Security and Sovereignty, Food and Agriculture Organization of the United Nations.

23. Holt-Gimenez, E. (2010). Food Security, Food Justice, or Food Sovereignty? Food First Backgrounder 16(4), Institute for Food and Development Policy.
24. Human Rights Council Advisory Committee. Declaration on the rights of peasants and other people working in rural areas. A/HRC/19/75
25. La Via Campesina. Preuzeto sa: <https://viacampesina.org>, pristupljeno 11.08.2019.
26. La Via Campesina's Seven Principles of Food Sovereignty. Preuzeto sa: <https://localfoodrules.org/via-campesinas-seven-principles-of-food-sovereignty/>, pristupljeno 14.08.2019.
27. Martin, S.J. and Andree, P. (2017). Putting food sovereignty to work: civil society governmentalities and Canada's people food policy project (2008-2011). Journal of Civil Society 13 (4), str. 374-391.
28. Matthews, A. Macron's view on the Common Agricultural Policy, 27 September 2017. Preuzeto sa: <http://capreform.eu/macrons-views-on-the-common-agricultural-policy>, pristupljeno 18.08.2019.
29. Nyéléni Forum 2007. Preuzeto sa: <https://nyeleni.org/spip.php?rubrique2>, pristupljeno 11.08.2019.
30. Pachón-Ariza, F.A. (2013). Food sovereignty and rural development: beyond food security. Agronomia Colombiana 31(3), str. 362-377. Preuzeto sa: <https://revistas.unal.edu.co/index.php/agrocol/article/viewFile/38021/43578>, pristupljeno 15.08.2019.
31. Petrović, S. (2019). Prehrambeni suverenitet u kontekstu Srbije – okvir za kritičku analizu sistema proizvodnje hrane, Beograd, Ama – Centar za negu čoveka i prirode.
32. Second European forum for food sovereignty 2016. Preuzeto sa: <http://foodsovereignty.org.uk/uk-delegation-2nd-nyeleni-europe/> pristupljeno 15.08.2019.
33. Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014-2024. godinu, Službeni glasnik RS, br. 85/2014.
34. The Maine Food Sovereignty Act. Preuzeto sa: <https://localfoodrules.org/the-maine-food-sovereignty-act/>, pristupljeno 14.08.2019.
35. United Nations Decade of Family Farming (2019-2028) Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 2017, A/RES/72/239
36. United Nations Human Rights Council, *Report submitted by the Special Rapporteur on the right to food Olivier De Schutter*, of 20 December 2010, A/HRC/16/49
37. United Nations Human Rights Council, *Report submitted by the Special Rapporteur on the right to food Olivier De Schutter - Final report: The transformative potential of the right to food* of 24 January 2014, A/HRC/25/57

38. United Nations Human Rights Council. *Final study of the Human Rights Council Advisory Committee on the advancement of the rights of peasants and other people working in rural areas*, of 24 February 2012. A/HRC/19/75
39. United Nations Office of the High Commissioner on Human Rights. *Regulating Transnational Corporations: A Duty under International Human Rights Law* Contribution of the Special Rapporteur on the right to food, Mr. Olivier De Schutter, to the workshop “Human Rights and Transnational Corporations: Paving the way for a legally binding instrument” convened by Ecuador, 11-12 March 2014, during the 25th session of the Human Rights Council.
40. Wittman, H., Desmarais, A.A. & Wiebe, N. (eds.), (2011). *Food Sovereignty in Canada: Creating Just and Sustainable Food Systems*, Halifax, NS and Winnipeg, MB, Fernwood.